RELAȚIA DEMOCRATIZARE – MODERNIZARE ÎN SISTEMELE POLITICE ALE CSI. SPECIFICUL REPUBLICII MOLDOVA, UCRAINEI ȘI AL FEDERAȚIEI RUSE

RELATIONSHIP DEMOCRATIZATION - MODERNIZATION POLITICAL SYSTEMS OF THE CIS. SPECIFIC OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA, UKRAINE AND THE RUSSIAN FEDERATION

Victor SACA, ***doctor habilitat,***
Universitatea de Stat din Moldova
vtsaca@hotmail.com

Ion CIOBANU, ***doctorand,***
Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat

Acest articol elucidează unele întrebări acutale ale științei politice axate pe relația dintre democratizare și modernizare în sistemele politice din Comunitatea Statelor Independente (CSI). Subiectul respectiv reflectă aspectele majore ale evoluției democratice în Republica Moldova, Ucraina și Federația Rusă. Aceste aspecte sunt prezentate prin intermediul diverselor date, fapte concrete care reflectă actualitatea problemelor abordate.

Cuvinte-cheie*: democrație, democratizare, Comunitatea Statelor Independente, modernizare politică, sistem politic, relația democratizare-modernizare, putere, democrație suverană, democrație dirijată, Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană.*

Summary

This article covers some scientific elucidations few questions in political science wich have been studied as extensively as the relation between democratization and modernization in political sistem of The Commonwealth of Independent States (CIS). In the subject is reflected one of the major aspects of evolution and development of democratie in Moldova, Ucraine and Russia. This items presents various factual data that reflect the topicality and sociological issues raised.

Keywords*: democracy, democratization, The Commonwealth of Independent States, political modernization, political system, relationship democratization - modernization, power, sovereign democracy, guided democracy, European Union Association Agreement.*

La etapa actuală știința politică are materializate o serie de concepte care, mai mult sau mai puțin, încearcă să explice și să evalueze necesitatea, specificul și rolul sistemelor politice în cadrul societății, evoluția complexă și contradictorie a acestora în contextul relației democratizare-modernizare. Atare cercetări au devenit frecvente și în unele țări ale spațiului ex-sovietic, inclusiv în Republica Moldova. Pe parcursul a mai bine de două decenii și jumătate, în fiecare din cele 15 foste republici sovietice s-a constituit un tip aparte de statalitate și de sistem politic. În acest sens, relația democratizare-modernizare este una semnificativă, cu trăsături specifice în diferite puncte ale spațiului respectiv : de la republicile parlamentare ale balticilor la autocrațiile Asiei Centrale. Și, cu cît trece timpul, cu atît mai mult se accentuează diferențierea dintre fostele componente ale imperiului

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 68 25.07.2017 15:32:46

sovietic. Unele, axate pe tradițiile statale anterioare, și-au ales propria cale imediat. Altele, aflate la interferența celor mai diverse tradiții istorice, culturale și instituționale, își caută chinuitor identitatea, inclusiv alegerea sistemului de construcție statală.

Creată cu mai mulți ani în urmă, prin voința politică a trei dintre liderii fostelor republici sovietice, în scopul preîntâmpinării dezmembrării catastrofale a URSS, Comunitatea Statelor Independente a avut, peste ani, o evoluție spectaculoasă, bizară, cu forme și conținut stranii [1]. Scopul declarat inițial de către cei care au stat la temelia CSI era clar și, în principiu, acceptat: asigurarea dezmembrării ordonate a unui uriaș organism care timp de decenii, mai bine sau mai rău, a funcționat și, precum se părea, mai era destul de trainic.

Stranietatea evoluției CSI constă, mai întâi de toate, în faptul că, deși euforia obținerii independenței statale în toate fostele republici sovietice mai era încă vie, proaspătă, palpabilă, liderii celor 12 state (cu excepția Țărilor Baltice) au exprimat destul de repede și, precum se pare, aproape unanim, acordul de a transforma Comunitatea Statelor Independente dintr-un organism de dezmembrare în unul de integrare. Un acord care deja pe parcursul multor ani nu asigură un nivel adecvat de integrare, mai mult, devenind unul producător de dezintegrare pentru unele țări – Georgia, Ucraina.

În cadrul URSS lipsea instituția șefului statului, care s-a format la inițiativa lui Mihail Gorbaciov, ales în calitate de Președinte și fiind concomitent secretar general al CC al PCUS. În procesul destramării URSS și obținerii independenței, precedată de Declarația de suveranitate, republicile unionale au preluat modelul gorbaciovist. Astfel, liderii de partid au fost aleși în calitate de președinți. Prin urmare, în spațiul CSI există o serie de similitudini în procesul de formare a statalității și sistemului politic. În cadrul CSI (ca și în alte organizații internaționale) este valabil principiul „integrării cu viteze diferite". În baza acestui principiu, unele state pot adopta decizii privind cooperarea lor mai strânsă, cu un grad mai înalt de integrare, iar acest fapt, aparent, nu afectează statele membre în alte domenii.

Există o serie întreagă de domenii de cooperare unde statele membre ale Comunității au poziții foarte diferite. De exemplu, Republica Moldova, Ucraina, Azerbaidjanul, Turkmenistanul nu participă la cooperarea politico-militară, la activitatea Consiliului Miniștrilor Apărării. Precum s-a indicat mai sus. Mai multe țări nu sunt participante la Acordul privind securitatea colectivă, unele state (Turkmenistan, iar până în 1999 – și Ucraina) nu participă la activitatea Adunării Interparlamentare a CSI. Ucraina, Uzbekistanul și Turkmenistanul nu participă la activitatea Tribunalului Economic al CSI etc.

Există divergențe serioase în problema instituirii zonei de comerț liber în cadrul CSI, deși Acordul privind comerțul liber a fost semnat încă la 15 aprilie 1994, iar Protocolul adițional la el, care îl aduce într-o concordanță relativă cu realitățile zilei – la 9 februarie 1999. Astfel, din cauza poziției ostile a Federației Ruse, aceste documente nu pot fi aplicate. La moment, doar parlamentul nu a ratificat aceste documente și ratificarea lor în genere este puțin probabilă, dat fiind faptul că unul din principalele elemente – impozitarea mărfurilor în țara de destinație – este, în primul rând, inacceptabil pentru Federația Rusă, care, fiind cel mai mare exportator și având un sold pozitiv în comerțul cu aproape toate statele din arealul CSI, ar avea pierderi serioase în cazul aplicării Acordului de comerț liber. Tot Rusia instituie un regim de exceptări din

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 69 25.07.2017 15:32:46

regimul de comerț liber, protejând producătorii proprii. Astfel, în lista exceptărilor este inclus întreg nomenclatorul de export al Republicii Moldova (ca și al altor state membre).

Statele membre au poziții diferite în procesul democratizării Comunității. Din momentul instituționalizării CSI, fondatorii au depus eforturi susținute pentru recunoașterea internațională a acestei structuri regionale. Statele membre sunt practic unanime în părerea că CSI, ca structură, nu poate reprezenta opinia unui stat sau a unui grup de state în cadrul organismelor internaționale. Însă, la nivelul organelor executive ale Comunității, se stabilesc relații de lucru cu un șir de organizații internaționale.

La prima vedere, către începutul anului 2000 s-au creat definitiv premisele pentru reintegrarea reală a statelor CSI. A venit (după atâția ani) înțelegerea necesității vitale a consolidării relațiilor în sânul Comunității și a rezolvării în comun a tuturor problemelor cu care se confruntă CSI în ansamblu și fiecare stat membru luat aparte. Summitul din ianuarie 2000 a șefilor de state și guverne ale statelor membre ale CSI, la care pentru prima dată în ultimii ani din acea vreme s-au adunat toți liderii țărilor Comunității, fără nici o condiție prealabilă, cum era mai înainte, parcă venea și el să confirme: toți cei 12 șefi de state sunt cu adevărat îngrijorați de soarta Comunității, toți recunosc și apreciază rolul de lider al Federației Ruse în procesul de integrare și s-ar părea că această atitudine poate contribui la realizarea de către Rusia a planurilor sale de consolidare a procesului de integrare.

În lipsa unui scop comun, bine determinat în calea modernizării statale, care să prezinte interes pentru toți cei 12, integrarea rămâne un vis, poate frumos, dar greu de realizat în practică. „Mângâietor" pentru cei care țin la ideea reintegrării în cadrul CSI ar putea fi și faptul că alte grupări de state din spațiul postsovietic (Uniunea Vamală, Uniunea Central-Asiatică, GUUAM și chiar Uniunea Rusia–Belarus) nu au rezultate mai bune.

Republica Moldova, ca și celelalte state din fosta Uniune Sovietică, a traversat o perioadă dificilă de schimbări radicale, care cuprind toate sferele vieții și activității. Societatea noastră se confruntă cu o restructurare, în mare măsură contradictorie, dar din punct de vedere istoric inevitabilă. În viața sociopolitică se face o trecere de la totalitarism la democrație. În pofida unor schimbări cardinale survenite în sfera politică, Republica Moldova continuă să se confrunte cu o serie de probleme stringente: sărăcia economică, criza de identitate, mizeria socială și, nu în ultimul rînd, cu o guvernare ineficientă care a adus țara în pragul crizei politice .

Una din particularitățile cele mai relevante ale procesului de democratizare a societății posttotalitare rezidă în reafirmarea politicii în viața cotidiană, în redescoperirea ei ca factor al democratizării, dar și al modernizării de către cetățeanul de rând. Acest fapt a contribit la actualizarea procesului de modernizare a țării în general și a sistemului politic în particular.

Modernizarea politică semnifică, așadar, conștientizarea necesității și a acțiunilor corespunzătoare (de natură democratică) în vederea organizării sistemului politic la nivelul cerințelor și mijloacelor moderne - performante, actual avansate. În acest context, considerăm transformările democratice și modernizarea sistemului politic din țara noastră, la începutul tranziției, ca o tendință nedezvoltată, determinată de interese la fel de nedezvoltate [2], interese în devenire. Această tendință evoluează contradictoriu de la

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 70 25.07.2017 15:32:46

simplu la compus, de la general la particular, de la sporadic la constant, acumulând treptat necesarul de sens democratic și modern în diferitele structuri ale sistemuli politic. Numai că acumularea respectivă nu are aceeași pondere în structurile politice existente. Sistemul politic întrunește în sine elemente diferite, chiar opuse ca conținut, adică cu instituții noi, dar cu mentalitate, comportament, relații în cadrul acestora nu doar a ceea ce este nou, ci și vechi, cu o combinare paradoxală a democraticului și autoritarului.

În aceste condiții, fenomenul modernizării sistemului politic moldovenesc este însoțit de un particularism eclectic, cu nuanță atât evolutivă, cât și stagnantă, de criză și chiar involutivă, ceea ce distingea la începutul tranziției Republica Moldova de majoritatea țărilor ex-socialiste. Ne referim, în primul rând, la insuficiența premiselor și condițiilor care preced începutul democratizării și modernizării sistemului politic din Republica Moldova.

O altă particularitate a procesului de transformare și modernizare a sistemului politic din Republica Moldova față de alte țări din spațiul est-european constă în faptul că, deși aceste state, luate în ansamblu, au avut un start comun spre schimbare, în țara noastră democratizarea și modernizarea a mers în continuare pe alte căi. Procesele de reforme în URSS au fost inițiate de sus în jos de perestroica gorbaciovistă (totuși, în republica noastră era puternică inițiativa masei) spre deosebire de țările Europei Centrale și de Est, unde aceste reforme au fost inițiate de jos de către mase și susținute de sus de către elitele politice. În cazul Moldovei, la începuturi exista o discordanță evidentă între mase și elite vizavi de reformarea democratică a noului stat. Cei de jos se pronunțau activ pentru renașterea națională și reformarea democratică a țării, iar cei de sus erau mai întâi împotriva restructurării, iar mai apoi odată cu apariția noului stat tărăgănau noile transformări. Putem remarca că inițiativa democratizării preluată treptat de către cei de sus de la cei de jos era mai degrabă una a tărăgănării reformelor sociale.

De asemenea, transformările care au avut loc în procesul de modernizare a sistemului politic din Republica Moldova poate fi caracterizat printr-o ambiguitate teleologică cu privire la forma și finalitatea pe care acesta trebuie să o aibă la sfârșitul procesului de tranziție. Astfel, pe parcursul anilor de independență am asistat la o alternativitate de scopuri ce vizează forma de guvernământ, vectorul extern de dezvoltare a țării, forma de organizare administrativ- teritorială ș.a.m.d.

În contextul dat, Victor Juc [3] menționează că doar în timp de 10 ani forma de guvernământ a fost modificată de cinci ori:

- ✓ parlamentară (27 aprilie1990 - 3 septembrie 1990);
- ✓ semiprezidențială (3 septembrie 1990 - 5 martie 1991);
- ✓ prezidențială (5 martie1991 - 29 iulie 1994);
- ✓ semiprezidențială (29 iulie1994 - 5 iulie 2000);
- ✓ parlamentară (5 iulie 2000 - prezent).

Multitudinea de scopuri și de orientări a dus la fragmentarea procesului de reformare instituțională, la lipsa unei viziuni clare de țară realizată în baza interesului național, care să reprezinte un consens național asupra viitorului și direcției de dezvoltare a ei.

O altă particularitate a procesului de modernizare a sistemului politic este ciocnirea pe parcursul anilor dintre guvernare și opoziție vizavi de vectorul extern de dezvoltare a

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 71 25.07.2017 15:32:46

țării, precum și de modul de democratizare internă a țării. Vectorul respectiv era determinat în mare măsură de schimbarea de ordin geostrategic, care reflecta trecerea de la adversitatea politică dintre fostul bloc comunist și blocul țărilor occidentale dezvoltate, la integrarea politică, economică și militară a fostelor țări comuniste în structurile de cooperare și susținere reciprocă pe care le dezvoltaseră de-a lungul timpului societățile occidentale.

Pe parcursul anilor am fost martorii unei oscilații ciclice a vectorului de politică externă, acesta schimbându-se în funcție de cine prelua guvernarea. Astfel, marea majoritate a partidelor de stânga din Republica Moldova a evoluat ca partide de orientare estică, spre Federația Rusă, iar partidele de centru și dreapta s-au afirmat pe scena politică din Republica Moldova promovând ideea integrării în Uniunea Europeană ca pe unicul model de dezvoltare a țării care nu are alternativă.

Cu toate acestea, scurta istorie a Republicii Moldova ne-a demonstrat că în anumite circumstanțe unele partide politice, cum ar fi Partidul Comuniștilor, și-au schimbat viziunea față de vectorul politicii externe. Drept exemplu poate servi anul 2005, când guvernarea comunistă a semnat și implementat Planul de Acțiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană, ca patru ani mai târziu, în 2009, tot ea să piardă puterea în urma evenimentelor din 7 aprilie, declanșate inclusiv de decepțiile și nemulțumirile tinerilor față de guvernare, care s-a dovedit a fi profund antieuropeană, democratică doar ca decor.

În acest context, un fapt elocvent al schimbării radicale de viziune strategică față de direcția politicii externe este și exemplul Partidului Popular Creștin Democrat. Dacă în anii ' 90 și la începutul anilor 2000 partidul respectiv promova un mesaj pro-românesc și pro-european, atunci după anul 2005, odată cu votarea lui Vladimir Voronin în funcția de președinte al statului, el începe să alunece în extrema opusă și să promoveze un mesaj pro-estic [4]. Prin liderul său Iurie Roșca, în ultimii cinci ani au fost traduse în limba română și s-au promovat intens teoriile ideologului rus Alexandr Dughin, catalogând Occidentul ca promotor al unor "apucături neo-imperialiste".

O altă particularitate a sistemului politic din țara noastră este discordanța dintre scopuri și mijloace, ceea ce duce la efecte neașteptate în realizarea reformelor. Scopurile îmbrățișate de majoritatea actorilor politici fiind pro-democratice (fortificarea statului de drept, reformarea sistemului judiciar, economia de piață, drepturile și libertățile omului, pluralismul politic etc.), dar realizarea lor e supusă unor mijloace autoritare. În contextul dat, modernizarea sistemului politic din Republica Moldova a căpătat forma unui proces controversat determinat de componenta caracterului său autoritar la anumite etape, cât și de caracterul clientelar și oligarhic din prezent.

Așadar, discordanța dintre scopuri și mijloace, devalorizarea scoprilor nobile prin mijloacele autoritare a dus la o dezamăgire în societate, la o ineficiență pe toate dimensiunile a majorității guvernărilor de până acum. Această situație poate fi explicată prin insuficiența liberalizării și democratizării procesului politic, care în fond a avut un impact negativ asupra nivelului de trai și de bunăstare a populației.

O tendință general recunoscută de către cercetătorii autohtoni a procesului de modernizare a sistemului politic din Republica Moldova, examinată prin prisma factorilor generali și particulari, este caracterul îndelungat al transformărilor sistemice democratice, care în diversele ipostaze ale acestora se regăsește în întreaga țesătură a proceslui

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 72 25.07.2017 15:32:46

respectiv. Caracterul anevoios și adesea necontinuu al modernizării, care a oscilat de mai multe ori pe parcursul anilor spre continuu sau spre stagnare, a dus în condițiile țării noastre la mișcări înapoi, la reculuri valorice, drept exemplu elocvent fiind reformele administrativ- teritoriale, care au cunosct la sfârșitul anilor 90 trecerea de la raioane la județe, apoi la începutul anilor 2000 iarăși la raioane.

Atare situație a procesului de democratizare și modernizare a sistemului politic moldovenesc poate fi explicată prin intermediul a două noțiuni-cheie lansate de către savanții tranzitologi din Occident G.O.Donnell și Ph.Schmitter – „tranziția spre democrație" (transition) și „consolidarea democrației" (consolidation). O'Donnell, de exemplu, consideră că procesul general al democratizării se înscrie în două tranziții succesive. Prima (transition) conduce spre constituirea guvernului democratic, adică spre formarea bazelor instituționale ale sistemului democratic, care să asigure alternanța puterii prin intermediul procedurilor democratice [5]. A doua tranziție (consolidation) se identifică cu consolidarea democrației sau cu funcționarea eficientă a regimului democratic, când are loc socializarea majorității populației, familiarizarea ei cu valorile democratice.

Raportând raționamentele respective la realitățile Republicii Moldova, putem observa că procesul transformării și modernizării sistemului politic capătă cele mai mari dificultăți anume la etapa a doua, care ține de consolidarea democrației. Această realitate poate fi explicată prin faptul că în Republica Moldova nu au fost finalizate transformările democratice din cadrul primei etape, adică transformări de constituire a bazei instituționale a sistemului politic. Un exemplu elocvent în acest caz este procesul de constituire a sistemului partinic ca componentă fundamentală din cadrul primei etape. Anume elita politică moldovenească, ca de altfel și din alte țări ale CSI, a fost aceea care prin confruntările sale permanente, în lupta pentru putere, determinate de lipsa de unitate și de colaborare vizavi de realizarea transformărilor democratice, a făcut ca țara să se împotmolească într-o tranziție paralizantă, să dispună de perspective modeste de a ieși din criză și sărăcie [6].

Orientarea doar spre conflict, intoleranța față de alte scopuri și idei și alte trăsături negative, caracteristice reprezentanților elitei, indiferent de coloratura politică, nu a permis de a aplica în condițiile Moldovei o strategie eficientă a tranziției de pact. Alianțele care au fost până în prezent au avut mai mult un caracter artificial, cu tendințe ale unor membri de a căpăta avantaje doar pentru sine. Atare situație și frânează procesul democratizării și modernizării țării.

Relațiile dintre elitele politice din Republica Moldova reflectă o fragmentare evidentă a culturii politice, particularități ale mentalității și comportamentului caracteristice unei societăți dezbinate. Transformările gen moldovenesc sunt determinate în mare măsură de coliziunile mentalității și comportamentului, de frecventele discordanțe dintre cuvânt și faptă, declarații democratice și comportament nedemocratic. Atașamentul elitelor la valorile democratice și la principiile economiei de piață pe departe nu garantează promovarea în realitate a acestor valori și principii. În situația creată, cultura politică a elitelor nu se deosebește esențial de cultura politică a maselor, întruchipând în sine toată complexitatea, dar și absurditatea culturii politice dominante în societate, stereotipurile, erorile și orientările ei.

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 73 25.07.2017 15:32:46

Analiza evoluției modernizării sistemului politic existent în Republica Moldova relevă faptul că astfel de evoluție a fost determinată de un șir de factori, precum: transformările democratice legate de căderea comunismului de la sfîrșitul anilor '80; procesul de edificare a noului stat împreună cu sistemul politic, care s-a consolidat în mai multe etape; asistența acordată republicii noastre de către Consiliul Europei, Organizația Națiunilor Unite și, nu în ultimul rând, Uniunea Europeană.

Sistemul politic din Republica Moldova poate fi caracterizat prin transformări frecvent neprogramate, determinate de conjuncturа politică dintr-o anumită perioadă. În acest context, sistemul respectiv este încă în proces de modelare și transformare. Aparent, acesta este format din elemente caracteristice unui sistem democratic și modern. Însă, cu toate acestea, cunoaștem situații în care sistemul nostru politic poate genera crize politice datorită faptului că nu există un consens al clasei politice asupra formei de guvernare pe care țara trebuie să o aibă. Drept exemplu elocvent în acest sens servește faptul că după anul 2009 clasa politică timp îndelungat nu putea să aleagă președintele.

În continuare ne vom referi și la specificul sistemelor politice din Ucraina și Federația Rusă.

Ucraina

Evoluția sistemului politic din Ucraina poate fi considerată drept una dintre cele mai complicate. Complexitatea fenomenului izvorăște din sistemul statal, care s-a format în Ucraina după 1990-1991. Consiliul Suprem al Ucrainei a declarat Actul de independență la 24 august 1991, care ulterior a fost supus referendumului. Compartimentul de față intenționează să scoată în evidență și determinările geopolitice care au generat starea de criză politică din Ucraina din primăvara anului 2014 („primăvara ucraineană"), dar și să identifice unele consecințe ale acesteia în estul Europei și pe plan internațional.

Evoluțiile istorice diferite al părții de est și al celei de vest ale Ucrainei demonstrează existența unei diviziuni teritoriale, politice, sociale și cultural-religioase care se manifestă și după destrămarea URSS, și declararea independenței Ucrainei la 24 august 1991.

După 1991, poporul ucrainean era unanim animat de ideea statului național, dar, în evoluția dezvoltării sale, populația s-a confruntat cu dificultăți neprevăzute care au dus la scăderea nivelului de trai și la spulberarea euforiei naționale. Din punct de vedere istoric și geopolitic, analiștii apreciază Ucraina, în granițele sale actuale, ca un stat fragil, problema critică fiind condiționată de lipsa elementelor de unitate națională.

După declararea independenței, Ucraina a fost supusă unor modificări sociopolitice care au determinat necesitatea elaborării și adoptării unei Constituții noi. Astfel, pe parcursul anilor 1992-1993 au fost prezentate două versiuni de proiecte ale Constituției. Consiliul Suprem nu a acceptat niciuna din aceste variante, nefiind de acord ca Parlamentul să fie bicameral, ca președintele să aibă dreptul de a dizolva Parlamentul etc. Această situație a și determinat rămânerea în vigoare a Constituției din 1978, ce e drept, supusă unui șir de modificări. Caracteristicile procesului de stabilire și constituire a unui nou cadru juridic poate fi caracterizat prin incoerență, inerție, determinate în fond de concurența dintre diferite forțe politice. Astfel, ieșirea din impasul constituțional a survenit în 1996 [7], când Ucraina a adoptat noua Constituție, care a transformat țara din republică prezidențială în republică semiprezidențială.

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 74 25.07.2017 15:32:46

Primul președinte al Ucrainei independente Leonid Kravciuk, susținut de electoratul din partea apuseană, a făcut tot posibilul pentru a scăpa de tutela Moscovei. Contrar, următorul președinte, Leonid Kucima, a fost în esență un lider „estic», totuși, cei opt ani de președinție a lui Kucima se caracterizează prin formarea statului ucrainean independent. Până la venirea acestuia la putere, Ucraina nu reprezenta decât „o fostă republică sovietică». Ucraina copiază, cu oarecare întârziere, tendințele Rusiei (aceiași oligarhi, aceleași piramide financiare). De aceea, Kucima avea în vedere, cu siguranță, promovarea unui urmaș fidel, după modelul Elțin-Putin.

Rada Supremă (Parlamentul Ucrainei) a păstrat timp îndelungat toate prerogativele puterii specifice sovietelor din URSS, fiind împuternicită „să rezolve orice problemă». Această circumstanță face ca Ucraina să difere mult de celelalte republici ex-sovietice și de țările din fostul lagăr socialist. Puterea legislativă este reprezentată de un parlament unicameral cu 450 de membri, numit Verhovna Rada (Rada Supremă) [8]. Parlamentul este responsabil de formarea Cabinetului de Miniștri, condus de primul ministru. Legile, actele parlamentului și cabinetului, decretele prezidențiale și actele Parlamentului Crimeii (până la anexarea acesteia în 2014 de către Rusia) pot fi abrogate de Curtea Constituțională, dacă încalcă Constituția Ucrainei. Alte acte normative sunt și ele supuse verificărilor juridice. Curtea Supremă este instanța judecătorească supremă. Oficial este garantată autonomia locală. Consiliile locale și primarii sunt aleși prin vot și exercită control asupra bugetelor locale. Liderii administrațiilor regionale sunt numiți de președinte.

În Ucraina activează un număr mare de partide politice, dintre care multe au foarte puțini membri și nu sunt de notorietate. Partidele mici se reunesc adesea în coaliții largi pentru a participa la alegerile parlamentare.

Iată unele aspecte ale sistemului politic ucrainean: activitatea unui parlament foarte numeros și puternic (mai puțin specific pentru o republică postsovietică) și, concomitent, un președinte puternic. Drept rezultat, componenta cea mai firavă a sistemului politic ucrainean o constituie guvernul, fapt care generează crize permanente în relațiile din triunghiul puterii -„președinte - guvern - parlament». Din cauza sistemului politic disproporționat, puterea executivă devine o victimă a tocmelii politice permanente între președintele țării și grupurile parlamentare.

O altă sursă de contradicții este sistemul autoadministrării locale. Conform Constituției Ucrainei, președinții administrațiilor locale de stat (guvernatorii regiunilor și șefii de raioane) sunt numiți și eliberați din funcție de către Președintele țării la propunerea Cabinetului de Miniștri. Și doar în centrele urbane de rang raional și regional primarii sunt aleși de către populație. Astfel, puterea executivă în regiuni și raioane nu este exercitată de către structurile executive ale organelor autoadministrării locale, precum prevede Constituția Ucrainei (art. 5). Această funcție revine unor structuri ale puterii executive de stat (administrației statale). Lipsa *de facto* în Ucraina a structurilor executive ale autoadministrării locale demonstrează indirect că organele centrale de stat au teamă să transmită către populație prerogativele puterii regionale, sperând astfel să evite agravarea tendințelor separatiste. În ultimii ani conducerea de la Kiev a eliberat din funcție foarte mulți primari aleși prin vot democratic de către populația orașelor respective (Kremenciug, Kirovograd, Odesa și altele).

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 75 25.07.2017 15:32:46

Sistemul ucrainean de autoadministrare locală nu este perceput ca unul democratic. Aceasta nu corespunde principiilor statului de drept și, în plan strategic, constituie chiar un pericol pentru stabilitatea Ucrainei. Centralizarea crescândă duce la intensificarea tendințelor federaliste și separatiste.

După ce o serie de reforme anunțate recent au rămas doar pe hârtie, iar autoritățile de la Kiev se tot plâng că motivul eșecurilor politice și economice constă în războiul din Donbas, mulți ucraineni se întreabă tot mai des unde a ajuns Ucraina în acești trei ani „postrevoluționari" și ce perspective mai are?

Parcursul european al Ucrainei s-a lovit cu capul de euroscepticismul ucrainenilor apărut imediat după Euromaidan, euroscepticism născut pe fundalul înrăutățirii situației economice în plan național și regional [9].

Sistemul politic al Ucrainei poate fi caracterizat prin faptul că îmbină elemente atât ale formei prezidențiale, cât și ale formei parlamentare de guvernare. Astfel, Președintele Ucrainei este ales prin vot universal de către popor pe o perioadă de 5 ani. Președintele țării numește primul ministru cu acordul Radei Supreme, organul suprem al puterii executive, care este Cabinetul de Miniștri. Guvernul răspunde în fața președintelui, dar prin control parlamentar. Guvernul este responsabil și în fața Parlamentului. Conform Constituției, forma de guvernare a Ucrainei este republica.

Subiectul cel mai arzător este însă de ordin militar, situație în care disputele administrative privind pretențiile Federației Ruse asupra fostei flote sovietice a Mării Negre s-au soldat în final cu anexarea Crimeii.

Problema prioritară a Ucrainei o reprezintă stoparea declinului economic în plină evoluție. Pe fondul absenței reformelor de trecere la economia de piață autentică, producția industrială s-a redus substanțial, inflația a crescut vertiginos, realități care au determinat ca Ucraina să se numere printre țările care nu au reușit să aplice cu succes programele de privatizare după căderea comunismului. Desigur, problema nu constă în lipsa de democrație, ci în faptul că în țară guvernează încă vechile reguli de tip sovietic, cu impact negativ asupra dezvoltării Ucrainei. Principalele obstacole percepute în calea reformelor democratice s-au concretizat în existența în parlamentul ucrainean a blocului foștilor ideologi comuniști. Acesta a respins programul de reformă economică, importurile rusești de țiței și gaze naturale (aproximativ 1 miliard de dolari anual), contribind la menținerea mentalităților comuniste în administrație, a crimei organizate și a corupției.

Instabilitatea în Ucraina este însoțită și de pericolul dezintegrării, acest pericol accentuindu-se cu declanșarea conflictului în estul țării cu Federația Rusă. Partea de vest a țării, reprezentată de naționaliștii ucraineni, optează pentru independență deplină față de Moscova, orientare spre Occident și integrare în structurile euroatlantice, în timp ce reprezentanții populației rusofone din est și din sud (în special din peninsula Crimeea și bazinul Donețk) doresc dezvoltarea unor relații de cooperare strânse cu Federația Rusă și integrarea Ucrainei în structurile economice, politice și de securitate ale CSI.

Tensiunile regionale s-au transformat în cereri insistente pentru autonomie, în special cele din partea rusofonilor din estul țării. Fragmentarea politică a divizat Ucraina în două părți - de est și de vest, fiecare regiune încercând, mai mult sau mai puțin, să-și aleagă propria cale pentru supraviețuirea economică. De asemenea, Kievul este preocupat

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 76 25.07.2017 15:32:47

și de încercarea Rusiei de a-și menține influența în CSI și asupra fostelor state socialiste, din acest punct de vedere Ucraina având o poziție strategică specială, deoarece reprezintă „cap de pod" și „tampon" între spațiul euroasiatic și lumea occidentală. Sistemului «semi autoritar" din Ucraina, considerat drept "instabil», îi prevede o existență mult mai scurtă decât modelului aplicat în Rusia. Totuși, în pofida unor linii comune, între Rusia și Ucraina deosebirile sunt în continuare mai numeroase decât asemănările. Există tentativa de verticalizare a puterii, de controlare a Parlamentului, de întărire a puterii președintelui, de intimidare sau anulare a opoziției. Totuși, Ucraina este departe de acest model, mai ales în contextul apropierii acesteia de Uniunea Europeană și odată cu declanșarea reformelor de modernizare a țării ca urmare a semnării Acordului de Asociere cu UE.

În concluzie menționăm, conform poziției geografice, dimensiunilor teritoriale, potențialului economic și resurselor naturale, Ucraina dorește să fie o țară importantă a Europei, ambițiile sale de a se integra în comunitatea europeană având la bază speranța de a asigura populației un nivel de trai corespunzător celui occidental. De asemenea, apropierea de UE va face posibilă rezolvarea mai rapidă a conflictului militar din estul țării și ieșirea din sfera de influență a Federației Ruse. Însă efectele politicii interne și externe duse până în prezent semnalează elemente de divizare teritorială, politică, socială și cultural-religioasă a Ucrainei, incapacitatea de restructurare a economiei, dependența față de Federația Rusă în probleme economice și nucleare, chiar dacă eforturile de integrare europeană ale Kievului sunt considerabile.

Criza din Ucraina reprezintă efectele transformărilor din țările spațiului ex-sovietic, concretizarea conținutului politicii de securitate și apărare a Federației Ruse și modalitățile de funcționare a organismelor internaționale. Cunoașterea situației din spațiul ex-sovietic reprezintă o problemă de actualitate, „fierberea geopolitică" din această parte a lumii nu s-a terminat încă, în condițiile în care, pe de o parte, Federația Rusă depune toate eforturile pentru menținerea influenței sale în țările care au aparținut fostei URSS, iar, pe de altă parte, noile state independente din spațiul ex-sovietic militează pentru o strategie proprie de dezvoltare, cel puțin declarativ, fără intervenția Moscovei, având ca model de inspirație democrațiile occidentale, interesate de realizare a stabilității internaționale și regionale.

Pentru UE, criza geopolitică din Ucraina reprezintă un semnal clar pentru afirmarea stabilității și seriozității în politica internă și cea internațională.

Ucraina rămâne totuși o țară în situație de război, la granița Uniunii Europene, care este implicată direct în susținerea Kievului, iar modernizarea politică, economică și instituțională a acesteia depinde foarte mult de realizarea reformelor pe toate dimensiunile, ca urmare a implementării Acordului de Asociere.

Federația Rusă

La sfîrșitul anului 1991 - începutul anului 1992, în Rusia începe a se contura, iar apoi a se cristaliza un nou sistem politic. Conform Constituției Rusiei, președintelui nu i se rezerva acel spațiu enorm de manevrare de care a dispus după 1993. Președintele este declarat șeful puterii executive și dispune de dreptul de a numi și demite președintele guvernului doar cu consimțământul legislativului. Numirea și revocarea miniștrilor putea fi efectuată fără acordul parlamentului, acestuia la fel i se atribuiau o serie de

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 77 25.07.2017 15:32:47

prerogative „temporare" [10, p.62]. Legea mai prevedea și introducerea instituției vicepreședintelui, statutul căruia era de fapt incert. Acesta avea inputernicirea de a realiza doar o serie de funcții „la cererea președintelui".

Formându-se un sistem dualist de putere, președintele era nevoit să cedeze legislativului influența în mai multe domenii. Astfel, demiterea guvernului era posibilă doar cu acordul parlamentului. Acesta însă putea să-și exprime votul de neîncredere prin simpla majoritate. Președintele Elțin nu putea dizolva parlamentul sau alte organe elective ale puterii de stat, în schimb Sovietul Deputaților Poporului RSFSR era în stare să-i exprime vot de neîncredere președintelui în baza unei proceduri foarte simpliste.

Articolul 104 al Constituției îi oferea Sovietului Deputaților dreptul „de a examina și decide asupra oricărei probleme care se referă la Federația Rusă" (acest articol a fost introdus pentru a înlătura monopolul partidului comunist, fiind relansată lozinca „toată puterea sovietelor"). În plus, președintele nu putea face parte din nici o formațiune social-politică (astfel Elțin a fost deposedat de dreptul de a-și crea un partid), iar cenzul de vârstă a fost limitat la 65 de ani (nu mai putea pretinde la un al doilea mandat). Cercetătorul B. Ebzeev consideră că modelarea ulterioară a sistemului politic al Rusiei a fost influențată de personalitatea lui Elțin, care urmărea doar un singur scop – obținerea unei puteri absolute, din care motiv a și fost „botezat" țarul Boris [11, p.47].

La începutul anului 1992, prin decret prezidențial, este declarat în afara legii partidul comunist. Aceasta însă nu a fost un impediment pentru coagularea unor noi forțe politice. În cadrul parlamentului se organizează câteva fracțiuni, cele mai influente fiind „Россия", „Единая Россия" „Смена - Новая политика" care de fel nu sunt loiale președintelui. În februarie '92 este organizat Congresul forțelor cetățenești și patriotice, susținut activ și de Uniunea ofițerilor ruși, axată pe idei și principii panslaviste și ultranaționaliste.

În aprilie '92 are loc a șasea sesiune a Sovietului Deputaților Poporului. În cadrul ședinței președintele Elțin se pronunță pentru o republică prezidențială, fiind susținut de o serie de lideri regionali. O altă temă centrală a constituit-o judecata partidului comunist și adoptarea legii lustrației. În general, componența legislativului era în favoarea lui B. Elțin, din care cauză A. Ruțkoi și cele trei fracțiuni au părăsit lucrările. Ca antipod al Congresului forțelor cetățenești și patriotice este formată în parlament Coaliția reformelor, astfel criza politică din Rusia înregistrează o nouă etapă, mult mai dificilă.

Punctul forte al opoziției era critica guvernului (o bună parte din componența căruia a fost numită de Elțin) pentru reformele economice nechibzuite ce au condus la pauperizarea populației. Se înaintează propunerea ca orice modificare în executiv să fie aprobată de legislativ. Este respinsă propunerea adepților președintelui de a i se oferi dreptul dizolvării parlamentului și modificarea procedurii de depășire a vetoului de la simpla majoritate la două treimi [12, p.36].

Analizând literatura de specialitate, observăm că sistemul politic al Rusiei contemporane este greu să-l raportezi la o democrație liberală. Guvernatorii sunt numiți după o schemă asemănătoare celei conform căreia erau numiți primii secretari de partid în perioada sovietică, instituțiile mass-media amintesc de cele din perioada lui L. Brejnev, iar mizarea pe răspândirea practicilor liberale în Rusia poate fi dăunătoare.

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 78 25.07.2017 15:32:47

Autorii care analizează problemele partidului „Единая Россия" stabilesc prioritatea eficacității conducerii statului. Articolele adesea remarcă patru proiecte de Constituție: unul oficial, elaborat de comisie, și trei elaborate de fracțiuni. Cel oficial este mai neutru, proiectul prezentat de Șahrai se orienta spre sistemul prezidențial de tip american, iar proiectul Sobciak preconiza o republică parlamentară. Cel de-al patrulea proiect era unul de tip socialist, fiind criticat de majoritatea forțelor politice. Însă adoptarea lor este amânată din cauza imposibilității stabilirii variantei de compromis, care încă o dată confirmă polarizarea forțelor politice. Din acest considerent, începe să se invoce ideea unui referendum în vederea adoptării noii Constituții.

Adepții președintelui sunt convinși de faptul că succesul votării va determina organizarea unor noi alegeri în legislativ. Mai mult ca atât, Sovietul era un organ temporar, reunindu-se doar în perioada congreselor, permanent fiind doar Prezidiu. Însă ideea referendumului este abandonată, sau, mai bine-zis, conservată.

Congresul VII al Sovietului Suprem al Rusiei din decembrie '92 s-a axat iarăși pe contrapunerea dintre președinte și legislativ în problema executivului. Are loc înlocuirea premierului Gaidar cu Cernomârdin, fiind lansat procesul de formare a componenței guvernului. Sovietul adoptă propunerea expusă în perioada celui de-al șaselea Congres de a-i reveni funcția de confirmare a miniștrilor. Legea urma să intre în vigoare la 12 ianuarie, dar este anticipată de Decretul președintelui, care confirmă componența la 23 decembrie 1993.

Fiind indignată de această acțiune, coaliția parlamentară condusă de Hasbulatov reia problema organizării referendumului privind adoptarea Constituției. Congresul stabilește data petrecerii – 12 aprilie 1993, dar imediat renunță la această idee și decide ca proiectul Legii Supreme să fie votat de legislativ cu o majoritate de două treimi. În rezultatul litigiilor dintre șeful statului și parlament, utilizându-și avantajul în domeniul capitalului politic, B. Elțin a inițiat un referendum, ce urma să confirme încrederea poporului în cursul reformelor democratice promovate de președinte și în însăși instituția președinției. La 25 aprilie electoratul rus, cu 58,7%, aprobă poziția și politica președintelui. Această susținere a populației l-a favorizat pe B. Elțin în confruntarea cu legislativul, de aceea la 21 septembrie el dizolvă prin Decret prezidențial Sovietul Suprem și Congresul Deputaților Poporului. Parlamentul refuză să se supună, declarând nul decretul prezidențial. B. Elțin și câțiva membri ai guvernului sunt destituiți, iar A.Ruțkoi este proclamat în funcția de președinte al statului. Confruntarea dintre cele două tabere s-a transformat într-un conflict armat, fiind asediată clădirea parlamentului și arestați liderii „rebeliunii" - Ruțkoi și Hasbulatov.

Legea Fundamentală punea bazele unui nou sistem politic, care îi oferea președintelui posibilitatea influențării tuturor ramurilor puterii de stat. În primul rând, a fost lichidată instituția vicepreședintelui, astfel fiind evitat pericolul unei eventuale concurențe. În rezultatul acestor acțiuni, Duma de Stat, care a succedat Sovietul Suprem dizolvat, s-a transformat în Camera Inferioară a parlamentului, cu atribuții foarte limitate. Prin urmare, noul sistem stabilit în Rusia combină atât elementele guvernării prezidențiale instaurată în SUA, cât și principiile formei republicane semiprezidențiale, adoptată de Franța. Spre deosebire însă de modelul american, președintele Federației Ruse dispune

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 79 25.07.2017 15:32:47

de dreptul dizolvării parlamentului, iar în comparație cu cel francez poate forma Cabinetul de Miniștri indiferent de rezultatul alegerilor parlamentare.

Președintele Federației Ruse. Conform Constituției țării, Președintele este declarat „garantul Constituției", al drepturilor și libertăților cetățenești, fiind oficializat în calitate de șef al statului. Acesta adoptă măsuri pentru apărarea suveranității, independenței și integrității Federației Ruse. El asigură funcționarea coordonată și interacțiunea organelor puterii de stat. Definește principalele direcții ale politicii interne și externe a statului atât în interior, cât și în relațiile internaționale [13]. Șeful statului formează și conduce Consiliul Superior de Securitate a Statului, în componența căruia intră membri permanenți (șefii structurilor de forță) și temporari, numiți de președinte.

În raport cu Guvernul, Președintele dispune de următoarele prerogative:

1. Numește candidatura premierului și celorlalți miniștri după câștigarea alegerilor. Ea trebuie să fie aprobată de Camera Inferioară a parlamentului, dacă este respinsă de trei ori consecutiv, șeful statului dizolvă Duma de Stat și-l întărește pe premier în funcție prin decret.
2. Numește, la propunerea premierului, miniștrii și poate să-i demită.
3. Are dreptul să prezideze ședințele Guvernului Federației Ruse.
4. Ia decizia privind demiterea Guvernului.

Președintele stabilește alegerile pentru Dumă și o dizolvă în cazurile prevăzute de lege. Stabilește referendumul, conform procedurilor prevăzute de legea constituțională. Are dreptul de inițiativă legislativă. Promulgă legile și dispune de dreptul de veto, care poate fi depășit de parlament doar cu o majoritate de două treimi. Adresează anual mesaje Consiliului Federației. Decretele și indicațiile prezidențiale sunt obligatorii pe întreg teritoriul Federației Ruse. Încredințând Președintelui Federației Ruse aptitudinea, capacitatea utilizării "procedurilor de mediere", care indiscutabil își au fundamentul în "funcția de mediere", Constituantul a considerat instituția șefului statului ca fiind una distinctă de "puterea" executivă. Chiar în ipoteza acreditării tezei "regimului politic semiprezidențial" autoritatea publică, organul federativ al puterii de stat concretizat în Președintele Republicii Federative Ruse ar trebui considerat o "putere" distinctă în stat, tocmai pentru a-i da posibilitatea de a exercita "funcția de mediere", concretizată formal în "procedurile de mediere". Considerarea Președintelui Republicii Federative Ruse, în calitatea sa de șef al statului, ca o autoritate, ca "o putere" distinctă în stat, determină constatarea implicării rigidului principiu atribuit filosofului Montesquieu sau, mai corect spus, determină aplicarea mai nuanțată a celebrului principiu al separației și echilibrului puterilor statale. Trebuie remarcat că, în opinia noastră, instituția, autoritatea publică sau organul federativ al puterii de stat concretizat în Președintele Republicii Federative Ruse nu constituie unica autoritate care, potrivit dispozițiilor constituționale în vigoare, înfrânge "clasica" partajare a "puterii" etatice în cele trei funcții: legislativă, executivă și judecătorească.

Adunarea Federală, sau *Parlamentul Federației Ruse,* este organul legislativ și reprezentativ (art. 94), care spre deosebire de legislativul sovietic este unul permanent (art. 99), fiind ales pe termen de patru ani. Adunarea Federală constă din două Camere: Consiliul Federației și Duma de Stat, care își țin ședințele separat (art. 100). Reuniunile

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 80 25.07.2017 15:32:47

comune sunt prevăzute doar în cazurile prezentării mesajelor Președintelui, a Curții Constituționale și în timpul întâlnirii cu șefii statelor străine.

Consiliul Federației este Camera Superioară a parlamentului, fiind format din reprezentanții subiecților federali. Din momentul introducerii acestei instituții în 1993, modalitatea formării componenței sale a cunoscut câteva modificări. Consiliul Federației împreună cu Duma de Stat participă la procesul de elaborare și adoptare a legilor, dispunând de dreptul de inițiativă legislativă. El examinează în mod obligatoriu problemele ce se referă la următoarele sfere: bugetul federal; impozite și taxe federale; reglementări în domeniul financiar, valutar și vamal; emiterea banilor; ratificarea și denunțarea acordurilor internaționale, semnate de Federația Rusă; problemele războiului și al păcii.

Duma de Stat este Camera Inferioară a parlamentului, care reprezintă interesele popoarelor Federației Ruse în general. Începând cu 1993, componența ei se forma conform sistemului electoral mixt: jumătate din cei 450 de deputați erau aleși în baza listelor de partid, cealaltă – în baza circumscripțiilor electorale cu un singur mandat. La inițiativa Președintelui din 13 septembrie 2004, la 22 aprilie 2005 a fost modificată „Legea privind alegerea deputaților", care se aleg în baza sistemului proporțional.

Astfel, structura puterii de stat constituită în Rusia nu se axează deplin pe principiul separării puterilor în stat. Rolul predominant al Președintelui îl plasează *de facto* de asupra celorlalte instituții. Prerogativele sale sunt exagerat de extinse și multiple. Ele includ asemenea atribuții care-i oferă posibilitatea să depășească cu mult limitele constituționale, fiind declarat „garantul" Constituției.

Curtea Constituțională a Federației Ruse și-a început activitatea în octombrie 1991, fiind legal și constituțional competentă să se pronunțe relativ la: constituționalitatea legilor federale și a actelor normative inferioare legii; constituționalitatea Constituțiilor republicilor și a regulamentelor adoptate de subiecții componenți, constituienți ai Federației; constituționalitatea tratatelor încheiate între organele Federației și autoritățile subiecților constituienți ai Federației; constituționalitatea tratatelor încheiate de Federația Rusă, cu condiția ca acestea să nu fi intrat în vigoare. Curtea Constituțională emite interpretări ale Constituției Federației; soluționează excepțiile de necostituționalitate ridicate în fața instanțelor judecătorești, fiind sesizată de tribunale sau de cetățeni cu privire la posibila încălcare a unor drepturi și libertăți constituționale.

Analizînd evoluția sistemului politic al Federației Ruse, putem distinge unele particularități: în Rusia s-a format pe parcursul evoluției sistemului politic un tip de "democrație dirijată". Ce se ascunde însă în spatele acestei sintagme? Este ea un produs specific al societății ruse, aidoma unei alte expresii demult împământenită în vocabularul politic rus?

Noțiunea reprezintă o definiție a regimului politic actual din Rusia. Acest regim a luat naștere înainte de venirea la putere a Președintelui V. Putin, acesta acționând deja în cadrul unui sistem politic care are drept piloni democrația dirijată de la Centru (Kremlin) și autoritarismul nedirijat al oligarhilor ruși.

Democrația dirijată nu este nici un regim dictatorial, nici unul despotic. Ea are la bază o conducere autoritar-protodemocratică, sub forma republicii prezidențiale, într-un stat de tip nomenclaturist-birocratic.

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 81 25.07.2017 15:32:47

Aşadar, democraţia dirijată este acea democraţie în cadrul căreia sunt menţinute aparenţele unei democraţii reale: poporul îşi exercită unul din drepturile sale cetăţeneşti – dreptul la vot, iar puterea "corectează" puţin alegerea făcută de popor.

Sistemul democraţiei dirijate, care permite corectarea voinţei electoratului, a fost/este folosit pentru ca, prin "supunerea" procedurilor democratice unicei voinţe a conducătorului, să poată fi instaurată puterea unei singure persoane sau a unei singure grupări, instituţiile democratice fiind golite de conţinut. Paradoxal, sistemul poate fi folosit pentru asigurarea tranziţiei puterii într-un mod apropiat de cel democratic.

Elita politică actuală a Rusiei nu are nevoie de democratizare. Ea s-a format în a doua jumătate a anilor '90, când comuniştii erau cea mai populară putere. Deja atunci s-a pus problema trecerii la autoritarism, care se numea „democraţie suverană", deoarece numai modelul autoritar permitea blocarea venirii la putere a comuniştilor [14].

Guvernul actual de la Moscova, dominat de foşti ofiţeri de securitate, a lansat o campanie istorico-social-educativă prin care proslăveşte realizările "epocale" ale Preşedintelui Vladimir Putin, justifică centralizarea puterii politice la Kremlin şi glorifică noul regim autoritarist, pe care îl defineşte ca "democraţie suverană". În propaganda oficială, noţiunea denotă o formă de guvernare strict necesară pentru împuternicirea Federaţiei Ruse, pentru restabilirea demnităţii naţionale şi pentru curmarea "haosului" politic postcomunist, fără a permite intervenţii din străinătate.

Elita politică de la Kremlin argumentează că, pentru a menţine spiritul unităţii naţionale, Rusia trebuie să se dezvolte în cadrul unui sistem politico-social propriu, fără confruntări sterile între partide politice distincte, fără mass-media independente şi fără o societate civilă neaservită.

În acest sens, Preşedintele Putin susţine că statul trebuie să menţină un rol dominant în economie, deoarece, în caz contrar, bogăţiile naturale ale Rusiei ar fi delapidate de capitaliştii hrăpăreţi, cu consecinţe devastatoare pentru economia naţională, aşa cum s-a întâmplat în anii 1990. În propaganda oficială, foştii ofiţeri KGB, GRU şi FSB, plasaţi de Putin în majoritatea funcţiilor importante ale regimului actual, sunt prezentaţi publicului ca "monumente de integritate", mari patrioţi şi garanţi ai securităţii Federaţiei Ruse [15].

Menţionăm că Rusia este divizată în şapte circumscripţii federale - Centru, Nord-Vest, Sud, Bazinul Volgăi, Ural, Siberia şi Extremul Orient, fiecare condusă de un reprezentant plenipotenţiar al preşedintelui.

Faptul că în marea majoritate a statelor foste ale Uniunii Sovietice s-a impus sistemul prezidenţial şi sistemul semiprezidenţial, a fost determinat de mai mulţi factori, precum ar fi slăbiciunea instituţiei legislative - Parlamentul. În sistemul totalitarist, această instituţie se afla într-o stare pur formală de funcţionare şi în procesul trecerii la noua situaţie cu adevarat funcţională ea nu a putut să se opună sistemului semiprezidenţial. Această incapacitate a parlamentului, cumulată cu teama de a nu se crea un vid de putere prin scăderea excesivă a prerogativelor instituţiei prezidenţiale, a fost un alt factor ce a permis constituirea sistemului semiprezidenţial.

Concluzii finale

Scopul prezentului articol a fost analiza stării actuale a transformărilor democratice ce au loc şi, mai ales, impactul acestora asupra modernizării sistemelor politice a Repu-

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 82 25.07.2017 15:32:47

blicii Moldova, Ucrainei și a Federației Ruse. S-a încercat să fie scoase în evidență atât aspectele pozitive, cât și cele negative ale transformărilor democratice din Republica Moldova, Ucraina și Federația Rusă.

Sistemul politic din Republica Moldova este într-un proces continuu de reformare. Acest lucru poate fi explicat prin aceea că nu a existat o viziune strategică pe termen lung asupra viitorului și vectorului țării noastre. Această oscilare continuă între Vest și Est a avut consecințe directe și asupra sistemului politic, prin faptul că nu a impus clasa politică să realizeze reforme profunde pe toate dimensiunile, eforturile acestora concentrându-se, din păcate, doar pe schimbări nesemnificative.

Referindu-ne la Ucraina, care a cunoscut o scurtă perioadă de democratizare după Revoluția Portocalie din 2004, situația a intrat într-un declin alarmant într-o perioadă extrem de scurtă. Sub conducerea lui Ianukovici, ratingul democratic al Ucrainei a scăzut, în decurs de un an, la cinci categorii, cel mai dramatic declin fiind în privinta independenței justiției și a democrației în general, care este foarte aproape de nivelul dinaintea Revoluției Portocalii.

Formarea sistemului politic în Ucraina a reprezentat un proces complex și controversat. Tensiunile sociale în creștere și diversitatea strategiilor și platformelor politice au schimbat în mod negativ imaginea internă și internațională a Ucrainei, mai ales în primii trei ani de la obținerea independenței. Vechiul sistem de relații sociale și ideologia comunistă încă mai persistă, supraviețuirea acestora fiind parțial susținută de declinul continuu al nivelului de trai, determinând o parte a populației să reflecteze nostalgic asupra trecutului.

Cu toate că sistemul pluripartidist în Ucraina a început încă din 1990, aceasta nu a însemnat crearea unui sistem real multipartit, întrucât simpla existență a unor formațiuni politice și mișcări din Ucraina nu a însemnat stabilirea sistemului politic democratic. Totodată, este dificil de stabilit obiectivele politice ale acestora, multe partide și organizații adaptându-și tacticile electorale în funcție de interese unilaterale și situații de moment, fără a exista programe și doctrine reale. Trăsătura comună a majorității forțelor politice din Ucraina constă în faptul că acestea nu și-au stabilit clar poziția asupra politicii externe și de securitate a țării. Spre deosebire de Federația Rusă, Ucraina are o șansă reală de democratizare și modernizare a sistemului politic și respectiv de modernizare a țării ca urmare a angajamentului proeuropean al actualei guvernări.

Implementarea Acordului de Asociere îi oferă o șansă enormă pe care o are în prezent Ucraina de modernizare pe toate dimensiunile, ca în final în această țară să se consolideze instituțiile statale și să se îmbunătățească nivelul de trai al populației.

Însă toate eforturile de democratizare ca urmare a angajamentului proeuropean vor avea cu adevărat impact atunci când va exista o evoluție pozitivă în rezolvarea conflictului armat din estul țării și când Ucraina va reuși să iasă de sub influența Federației Ruse.

În ceea ce privește Rusia, afirmăm că în prezent în Federația Rusă s-a reușit construirea unui sistem politic autoritar cu elemente de democrație, dar care este una dirijată, departe de o democrație autentică.

Regimul creat de V. Putin este incapabil să rezolve satisfacător contradicțiile, inechitățile sociale profunde și dilemele politice ale țării. Sub forma actuală, sistemul nu este capabil să renunțe la rolul dominant al statului în societate, nu predispune la respectarea

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 83 25.07.2017 15:32:47

drepturilor şi libertăţilor individuale şi nu stimulează formarea unei clase politice responsabile care să permită alternative politice reale atât de necesare pentru modernizare, civilizaţie şi progres social.

Predomină slăbiciunea societăţii civile, în special absenţa unei intelectualităţi militante pentru democraţie, care să se poată exprima în forme organizate politic – iată vectorii care au făcut ca alunecarea lui V. Putin spre autoritarism să nu întâmpine o veritabilă opoziţie.

Este evident că "democraţia suverană" din Rusia nu are nimic în comun cu democraţia reprezentativă sau cu participarea populaţiei la formularea deciziilor politice. În schimbul îngrădirii libertăţii şi eliminării democraţiei, V. Putin a oferit populaţiei "ordine, stabilitate şi progres economic". Din nefericire, "ordinea" lui Putin nu înseamnă respectarea legii, instaurarea unui stat de drept sau echitabilitate socială. Majoritatea funcţiilor executive şi legislative au fost acaparate de loialişti ai regimului care au devenit astfel o clasă privilegiată, au profitat de autoritate şi au acumulat avuţii considerabile.

Democraţia, la rândul ei, nu poate evita crizele de succesiune. Autoritarismul, lipsa de responsabilitate a liderilor şi venalitatea birocraţiei perpetuează clientelismul, corupţia şi criminalitatea. Pe termen lung, îngrădirea libertăţilor individuale, aservirea justiţiei şi lipsa de alternative politice predispun la degradarea relaţiilor sociale, la invrăjbirea populaţiei şi la instabilitate.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Решение о проекте решения о проведении специального межгосударственного форума для обсуждения вопросов о совершенствовании деятельности СНГ и его реформирования // http://www.cis.minsk.by/index.php?id=4 (vizitat la 3 decembrie 2016).
2. Saca Victor, Ceban Victoria. Republica Moldova şi Uniunea Europeană: de la parteneriat la politica de vecinătate. În: Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova, Chişinău: USM 2006, p. 160-169.
3. Juc V. Viaţa politică în Republica Moldova. În: Destin românesc. Revista de istorie şi cultură. Nr. 4, An. VIII Nr. 32. Bucureşti-Chişinău, 2001, p. 33-36.
4. Moldova între Est şi Vest: identitate naţională şi orientare europeană. Chişinău, 2001, p.18.
5. O'Donnell, G., Schmiter PH. Transitions from authoritarian rule: Tentative conclusions about uncertain democracies. Balitimore: Jolius Hopkins Unuversity Press, 1986.
6. Boian Victoria. Studiu privind Inventarierea şi evaluarea asistenţei financiare acordate Moldovei de Uniunea Europeană. Chişinău, 2010, p. 5-6.
7. Forma de guvernământ în Ucraina // http://sushicatering.com.ua/?Konstitucionnaya_forma_upravleniya (vizitat la 20 octombrie 2016).
8. Art. 76. Конституция Украины (Ведомости Верховной Рады Украины (ВВР Украины), 1996, № 30) // http://portal.rada.gov.ua/rada/control/ru/publish/article/system?art_id=153863 (vizitat la 10 decembrie 2016).
9. Ucraina „post-Euromaidan" – un proiect politic eşuat? http://bucpress.eu/opinie/ucraina-%E2%80%9Epost-euromaidan%E2%80%9D-un-proiect-3274 (vizitat la 10 ianuarie 2017).
10. Шейнис В. Взлёт и падение Парламента. Переломные годы в российской политике (1985—1993). Том 1. Москва: Московский Центр Карнеги, 2005, с. 62.
11. Эбзеев Б.С. Человек, народ, государство в конституционном строе Российской Федерации. Москва: Юридическая литература, 2005, с. 47.
12. Шейнис В. Взлёт и падение Парламента. Переломные годы в российской политике (1985—1993). Том 2. Москва, 2005, с. 36.
13. Конституция Российской Федерации. Статья 86, http://www.constitution.ru (vizitat la 12 ianuarie 2017).
14. Are oare nevoie Rusia de o democratizare a sistemului politic? http://romanian.ruvr.ru/2009/06/10/572042.html (vizitat la 23 ianuarie 2017).
15. Filipescu Nicolae. Democraţie suverană în Rusia, http://www.revista22.ro/democratie-suverana-in-rusia-4059.html (vizitat la 20 decembrie 2016).

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 84 25.07.2017 15:32:47